

Sprawozdanie z otwarcia wystawy „100 lat Huty »Ludwików« w Kielcach 1919–2019” w Muzeum Historii Kielc

W siedzibie Muzeum Historii Kielc 8 listopada 2019 r. odbyło się otwarcie wystawy pt. „100 lat Huty »Ludwików« w Kielcach 1919–2019”. Wystawa została zorganizowana we współpracy z Zakładami Wyrobów Metalowych „SHL” S.A., a także Komitetem Organizacyjnym Obchodów 100-lecia Powstania Zakładu „SHL”. Komisarzami wystawy zostali Konrad Otwinowski i Bartłomiej Tambor. Za projekt plastyczny odpowiedzialna była Paulina Marzec. Otwarcia wystawy dokonał dyrektor Muzeum Historii Kielc dr Jan Główka.

Organizatorzy upamiętnili w ten sposób stulecie działalności jednego z największych zakładów przemysłowych na terenie Kielc. Wystawa zgromadziła wielu widzów. Szczególnym zainteresowaniem cieszyła się wśród pracowników tego zakładu, którzy dzięki niej mogli odbyć sentymentalną podróż w czasie.

Odwiedzający wystawę, za sprawą skrupulatnie sporządzonych opisów muzealiów, jak również syntetycznych informacji dotyczących historii zakładu, mogli w kompleksowy sposób zapoznać się ze spuścizną fabryki. Dzięki nim dowiadujemy się, iż Ludwik Starke 27 lipca 1899 r. utworzył Towarzystwo Akcyjne Suchedniowskiej Fabryki Odlewów. Fabryka rozwijała się bardzo dobrze. Już na początku XX w. zatrudniała ok. 500 pracowników. Wytwarzano w niej: odlewy sanitarne, budowlane, garnki emaliowe, rury żeliwne. Wyroby przeznaczone były na rynek Królestwa Polskiego, jak i Cesarstwa Rosyjskiego. Dynamiczny rozwój skutkowało powiększeniem produkcji o narzędzia rolnicze. Ludwik Starke zmarł w roku 1913. Zarządzaniem zakładem zajął się jego syn Stanisław. I wojna światowa zahamowała doskonałą koniunkturę zakładu. Po zakończeniu zmagani wojennych postanowiono przenieść fabrykę do Kielc. W tym celu Stanisław Starke kupił 11 morgów ziemi na Głębofcze, gdzie wzniesiono pierwszy budynek fabryczny. Towarzystwo Akcyjne Suchedniowskiej Fabryki Odlewów rozpoczęło tym samym nowy rozdział historii zakładu. Duże straty, spowodowane zmaganiem I wojny światowej, przyczyniły się do zahamowania rozwoju fabryki. Okres po I wojnie światowej miał być momentem odbudowy, ale także czasem dużych inwestycji, związanych z kieleckim zakładem.

W drugiej połowie lat trzydziestych XX w., po przezwyciężeniu kryzysu gospodarczego, nastąpiło prosperity Huty „Ludwików”. Związane było to z produkcją przeznaczoną dla Wojska Polskiego, a także z faktem włączenia Kielc w obręb Centralnego Okręgu Przemysłowego. Rozpoczęto w tym okresie produkcję motoryzacyjną. Fabryka wytwarzała motocykle SHL 98, które znalazły się również na omawianej wystawie. Inne produkty też przyczyniły się do budowania stabilnej marki, rozpoznawalnej i cenionej w całym kraju. Należały do nich m.in. hełmy wz. 31 czy szable wz. 34, także stanowiące część ekspozycji.

Niestety wybuch II wojny światowej zahamował tempo rozwoju zakładu. Już jesienią 1939 r. duża część parku maszynowego została przetransportowana przez okupanta do Rzeszy. Wielu wybitnych specjalistów i wykwalifikowanych pracowników w trakcie wojny zginęło, zastało umieszczonych w obozach koncentracyjnych lub wysłano ich do Niemiec na przymusowe roboty.

Okupant zmienił nazwę zakładu na „Ludwigshütte” Aktiengesellschaft (A.G.). Od listopada 1939 r. rozpoczęto wytwarzanie odlewów żeliwnych, pługów, kopaczek do ziemniaków, wozów chłopskich, garnków emaliowanych. Hala, w której przed wojną znajdowała się linia produkcyjna motocykli, została zamieniona na warsztat, gdzie naprawiano pojazdy. We wrześniu 1940 r. do „Ludwigshütte” Aktiengesellschaft (A.G.) włączono zakład „Henryków”, przez Niemców nazywany Holzwerkiem.

Z inspiracji Związku Walki Zbrojnej w maju 1941 r. w zakładzie zaczęły powstawać plutony ochronne. Ich zadaniem miał być sabotaż, a w przypadku wybuchu powstania osoby zaangażowane w konspirację miały ochraniać zakład.

W lipcu-październiku 1944 r. Niemcy z uwagi na zbliżający się front wywieźli z fabryki do Łabęd całe wyposażenie i zgromadzone surowce. Zakład został zniszczony w 40% przez ostrzał artyleryjski i bombardowanie lotnicze.

Po zakończeniu II wojny światowej wznowienie pracy było utrudnione przez wiele czynników. Duże zniszczenia, brak materiałów, grabieże dokonane przez okupanta i wiele innych problemów uniemożliwiło szybki powrót do stanu sprzed II wojny światowej. Jednak już w 1947 r. wznowiono produkcję motocykli.

W latach pięćdziesiątych przestawiano profil produkcji na zbrojeniowy. Kolejnym krokiem było częściowe przekierowanie produkcji dla celów cywilnych. Dzięki temu w fabryce powstawały m.in. kultowe pralki Frania. Produkowano też wysokiej jakości motocykle.

W następnych latach przeprowadzano duże inwestycje w ramach budowy Centralnej Tłoczni i Centralnej Matrycowni. Owe inwestycje pozwoliły kieleckiej fabryce stać się liderem wśród producentów elementów karoseryjnych.

Rok 1968 przyniósł kolejne zmiany. Rozpoczęto w tym czasie produkcję cystern samochodowych, a w 1970 r. wytwarzanie samochodów samowyladow-

czych. Po roku 1989 została przeprowadzona restrukturyzacja, której celem miało być ustabilizowanie sytuacji ekonomicznej zakładu. W 1995 r. dokonano prywatyzacji fabryki.

Zakład prowadził również po II wojnie światowej tzw. działalność poza-produkcyjną. Polegała ona m.in. na funkcjonowaniu licznych organizacji społecznych, jak i politycznych. Istniał także klub sportowy, z którym związani byli bokserzy, kolarze czy motocykliści.

Po II wojnie światowej fabryka posiadała nazwy: Kieleckie Zakłady Wyrobów Metalicznych, Fabryka Nadwozi Samochodowych „Polmo-SHL”, Fabryka Samochodów Specjalistycznych „Polmo SHL”. Obecnie nosi nazwę ZWM „SHL” S.A.

Ekspozycja została umieszczona w czterech przestronnych salach wystawienniczych. Wystawa zawiera materiały opracowane dla osób niesłyszących. Oprócz zaprezentowania muzealiów w gablotach, pokazu fotograficznego, który przybliży i wprowadza w klimat zakładu z poszczególnych lat, wystawa została wzbogacona o multimedia, które dopełniają tym samym atmosferę wystawy. Odwiedzający mogli obejrzeć np. film *Tłocznia* z drugiej połowy XX w.

Na wystawie zgromadzono wiele kultowych eksponatów. Na pewno na uwagę zasługują motocykle SHL 98 z roku 1939, SHL M06 T, SHL M11 i SHL M17 Gazela. Zgromadzono także wiele unikatowych wyrobów Huty „Ludwików”, takich jak: imbryk blaszany obustronnie emaliowany z 2. połowy lat dwudziestych XX w., emaliowany dzbanek również z 2. połowy lat dwudziestych XX w., dwupalnikową kuchenkę benzynową „Domagaz” z 2. połowy lat trzydziestych XX w., krzyż żeliwny z postacią Jezusa z lat dwudziestych XX w. i wiele innych. Wśród eksponatów znalazły się też nagrody i wyróżnienia za działalność sportową, m.in. puchar dla drużyny SHL Kielce za zdobycie mistrzostwa Polski w crosach z 1963 r., puchar dla dyrekcji i samorządu FSS „Polmos-SHL” za opiekę finansową nad działalnością MKS „Korona” z 1986 r. czy plakietka – nagroda dla FSS „Polmo-SHL” w Kielcach za współpracę z MKS „Cyclo-Korona” z 1995 r. Oczywiście nie mogło zabraknąć jednego z najważniejszych wyrobów fabryki od 1954 r., czyli popularnych pralek Frania. Pierwsze modele nosiły nazwę Danusia. Od lat sześćdziesiątych zaczęto używać nazwy Frania. Pracowano także nad uruchomieniem produkcji automatów pralniczych Agatka i Balbina. W roku 1988 ostatnia pralka wirnikowa została wyprodukowana w tym zakładzie.

Ekspozycje znajdujące się na wystawie pochodziły ze zbiorów własnych Muzeum Historii Kielc, jak również pozyskane zostały od różnych instytucji (m.in. Archiwum Państwowego w Kielcach, Muzeum Wsi Kieleckiej, Muzeum Narodowego w Kielcach) i osób prywatnych (m.in. Jacka Mętraka, Wojciecha Pawełczyka, Szczepana Chroboty, Jana Baćkowskiego).

Doskonałym uzupełnieniem wystawy są wydane przez Muzeum Historii Kielc dwie książki. Autorem pierwszej, *Huta „Ludwików” w Kielcach 1919–1945*¹, jest Konrad Otwinowski, druga – *Huta „Ludwików” w Kielcach po II wojnie światowej*² – jest dziełem Bartłomieja Tambora.

DAMIAN KOZŁOWSKI

student, Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

¹ K. Otwinowski, *Huta „Ludwików” w Kielcach 1919–1945*, Kielce 2019.

² B. Tambor, *Huta „Ludwików” po II wojnie światowej*, Kielce 2019.